

สรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะ

7.1 ความสำคัญของเกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนา

การพิจารณาปัญหาเรื่องเกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาตามที่ไต่ถามมาแล้วทั้งหมด เป็นการพิจารณาโดยถือหลักเจตนาเป็นสำคัญ เพราะเจตนาเป็นมโนกรรมซึ่งย่อมเกิดขึ้นก่อน ผล คือ วาจกรรม หรือ กายกรรม พุทธศาสนาจึงถือเอาเจตนาเป็นสิ่งสำคัญ

ปัญหาจริยศาสตร์เรื่องเกณฑ์ตัดสินความดีนั้น เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกรรม เพราะต้องมีการกระทำทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ จึงจะตัดสินได้ว่า ดี ชั่ว อย่างไร ปัญหาเรื่องกรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ไต่ถามไว้ด้วย เพราะเป็นเรื่องแสดงถึงเจตนา

อาจกล่าวได้ว่าปัญหาเรื่องทุกข์ กรรม และนิพพาน เป็นหัวใจของพุทธศาสนา เพราะหลักพุทธธรรมนั้นรวมอยู่ในเรื่องดังกล่าวทั้ง 3 นี้หมด กล่าวคือหลักพุทธธรรมมีจุดประสงค์เพื่อต้องการให้จิตปราศจากกิเลสอาสวะ และไม่ยึดติดในอารมณ์ เมื่อจิตรับรู้โลกภายนอกก็ต้องมีการแสดงออก ถ้าแสดงออกในลักษณะที่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เจือปนก็เป็นทุกข์ แต่ถ้าแสดงออกในลักษณะที่ไม่มี ความโลภ ความโกรธ ความหลงเจือปนก็ ไม่เป็นทุกข์ และการกระทำที่มีความโลภ ความโกรธ ความหลงดังกล่าวย่อมเป็นไปเพื่อการเบียดเบียน การเบียดเบียนย่อมให้ผลเป็นทุกข์ เมื่อเป็นทุกข์ก็ย่อมห่างจากนิพพาน ฉะนั้นทุกข์ กรรม นิพพาน จึงมีความเกี่ยวข้องกัน

เมื่อมีการกระทำ ปัญหาเรื่องเกณฑ์ตัดสินการกระทำก็ย่อมมีความสำคัญ ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นแนวทางให้เราทราบว่า การกระทำที่ต่ำลงไปนั้น เป็นสิ่งที่ควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ และการพิจารณาปัญหาเรื่องเกณฑ์ตัดสินความดี จึงเป็นการช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง เมื่อมีความเข้าใจที่ถูกต้องแล้วก็ย่อมปฏิบัติให้ถูกต้องได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสอนในพุทธศาสนานั้นมีคุณค่าอยู่ที่การปฏิบัติ เพียงแต่รู้อย่างเดียว แต่มีใ้ปฏิบัติก็ว่าย่อมไม่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง อย่างที่เรียกว่าต้องเป็นผู้ที่ถึงพร้อมทั้ง วิชา และ จรรยา

ปัญหาเรื่องเกณฑ์ตัดสินความดี พุทฺก่าย ๆ ก็คือ ปัญหาที่ถามว่า ดี ชั่ว ใ้อะไรเป็นเครื่องวัด ซึ่งตามหลักพุทธศาสนาที่ได้พิจารณาแล้วตอบไคว่า ก็เจตนาเป็นเกณฑ์ เพราะพุทธศาสนาถือว่า เจตนาอันเองคือการกระทำ นั่นคือการกระทำนั้นมีเจตนาเป็นสาระ การกระทำที่ดีคือการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี เจตนาดี ก็เจตนาที่ไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เจ็บปน เจตนาชั่ว คือเจตนาที่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เจ็บปน เจตนาประการแรกคือเจตนาที่เป็นไปเพื่อความไม่เบียดเบียน เจตนาประการหลังคือเจตนาที่เป็นไปเพื่อความเบียดเบียน

เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนา ต้องอาศัยความจริงขั้นสมมุติ เพราะจริยศาสตร์ เป็นเรื่องที่อยู่ในชั้นศีลธรรม

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

ปัญหาจริยศาสตร์ในเรื่อง เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาที่โลกกล่าวมาแล้ว เป็นปัญหาหนึ่งในปัญหาทั้ง 3 ของจริยปรัชญา อันได้แก่

1. อะไรคือสิ่งประเสริฐที่สุดในชีวิตของมนุษย์
2. อะไรคือมาตรฐานชั้นสุดท้ายที่จะตัดสินการกระทำว่าดีหรือไม่
3. ค่าทางจริยะมีสถานะ—ภาพอย่างไร

เกี่ยวกับปัญหาที่ 2 ได้ให้คำตอบแล้วว่า มาตรฐานชั้นสุดท้ายที่จะตัดสินการกระทำว่าดีหรือไม่ก็คือ เจตนา การกระทำที่ดี คือการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี เจตนาดี คือเจตนาที่ไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เจ็บปน หรือเป็นเจตนาที่เป็นไปเพื่อความไม่เบียดเบียน

ปัญหาที่ 1 ที่ว่าอะไรคือสิ่งประเสริฐที่สุดในชีวิตของมนุษย์นั้น ตามพุทธมคติตอบไคว่าคือ นิพพาน เพราะนิพพานเป็นจุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนา แม้จะโลกกล่าวไว้อย่างในการวิจัยนี้ แต่ก็น่าจะมีการวิจัยความคิดเรื่องนิพพานไว้โดยละเอียด

สำหรับปัญหาเรื่องค่าทางจริยะ ซึ่งเป็นปัญหาหลักข้อที่ 3 ของจริยปรัชญา เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถานะภาพของค่าทางจริยะ ประเด็นที่ถกเถียงกันมากเกี่ยวกับปัญหานี้ก็เช่น

ความดี ความชั่ว ความผิด ความถูก มีลักษณะเป็นปรนัยหรืออัตนัย ถ้าทางจริยะเป็น-
 สิ่งตายตัวแน่นอน หรือเป็นสิ่งสัมพัทธ์ ซึ่งก็ไต่กลางไว้บ้างแล้ว แต่ก็น่าจะไต่มีการวิจัย-
 อย่างละเอียดเจาะจงเฉพาะปัญหา เรื่องกาทางจริยะแต่เพียงอย่างเดียว

ปัญหาที่น่าสนใจซึ่งควรจะได้มีการวิจัยต่อไปคือ ปัญหาจริยปรัชญา เปรียบเทียบ
 ปัญหาปรัชญาการศึกษา และอื่น ๆ

7.2.1 จริยปรัชญาเปรียบเทียบ

เรื่องที่น่าจะไต่พิจารณา เรื่องหนึ่งคือ การเปรียบเทียบหลักจริยศาสตร์ของพุทธ-
 ธรรม กับหลักจริยศาสตร์ของปรัชญาสำนักอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงกัน เช่นปรัชญาของฮินดูที่กล่าว
 ถึงอุคมกตีสุงสุดกว่า ก็คือการเข้าสู่ความเป็นเอกภาพกับพรหมัน และของพุทธปรัชญาที่กล่าว
 ถึงอุคมกตีสุงสุดกว่าคือการเข้าถึงนิพพานนั้น น่าจะไต่มีการศึกษา เปรียบเทียบว่า อุคมกตีส
 สูงสุดของฮินดูและของพุทธศาสนามีลักษณะที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

7.2.2 ปรัชญาการศึกษา

พุทธธรรมที่พระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงนั้นมีหลายระดับ ซึ่งมีบางคนเข้าใจว่า
 พุทธศาสนามองโลกในแง่ร้าย เพราะแสดงให้เห็นแต่ทุกข์ และสอนสูงเกินกว่าที่คนทั่วไป
 จะรับได้ เพราะสอนให้ดับความดิ้นรนทะยานอยากเสียหมด ซึ่งจะนำไปยาก แต่แท้ที่
 จริงพุทธศาสนามีไต่มองโลกในแง่ร้ายหรือแง่ดีแต่อย่างเดียว หากมองในแง่ของสัจจะ ก็คือ
 ความจริงซึ่งต้องไขปัญหาและจิตใจที่บริสุทธิ์ประกอบกันพิจารณา

ตามประวัติพุทธศาสนา พระพุทธองค์มีไต่ทรงแสดงอริยสัจแก่ไต่ได้ง่าย ๆ แต่ไต่ทรง
 อบรมด้วยธรรมข้ออื่นจนผู้ฟังมีจิตใจบริสุทธิ์พอที่จะรับและเข้าใจได้แล้ว จึงทรงแสดงอริยสัจ
 ธรรมข้ออื่นที่ทรงอบรมก่อนอยู่เสมอสำหรับภุคตัสถนั้น ก็คือทรงพรรณานาน พรรณาน่าดี พรรณ-
 นาลดของทาน คือ ที่เรียกว่าสวรรค์ (หมายถึงความสุขสมบุรณ์ต่าง ๆ ที่เกิดจากทาน ที่ไต่
 แม้นในชีวิตนี้) พรรณนาโทษของกาม (สิ่งที่ผูกใจให้รักใคร่ปรารถนา) และอานิสงส์ไต่ผลดี
 ของการที่ปราศใจออกจากกามไต่ เทียบไต่ควรระดับการศึกษาปัจจุบันก็เหมือนอย่างทรงแสดง
 อริยสัจแก่นักศึกษาชั้นมหาวิทยาลัย ส่วนนักเรียนที่ต่ำลงมาก็ทรงแสดงธรรมข้ออื่นตามสมควร

แก่ระดับ พระพุทธองค์จะไม่ทรงแสดงธรรมที่สูงกว่าระดับของผู้ฟัง ซึ่งจะไม่เกิดประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย แต่ผู้มุ่งศึกษาแสวงหาความรู้ แม้จะยังปฏิบัติไม่ได้ ก็ยังเป็นทางเจริญ - ความรู้ในสิ่งที่จะตอบไขคำถามเหตุผล ฉะนั้นจึงน่าจะศึกษาว่าการเรียนการสอนตามแนวพุทธธรรมนั้นมีหลักการอย่างไร

หรืออาจจะศึกษาในแง่ที่ว่าสังคมที่มีพุทธศาสนาเป็นแกนกลางนั้น ควรจะมีปรัชญาการศึกษาไปในแนวไหน การศึกษาคควรจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนในสังคมโดยรวม หรือควรจะเป็นการศึกษาชนิกที่เรียกว่า " ความรู้ เพื่อความรู้ " ทั้งนี้เพื่อจะได้นำมาเป็นแนวทางได้ว่า ในสังคมที่มีอุดมการณ์อย่างหนึ่งนั้น การศึกษาของคนในสังคมหรือของคนในรัฐควรจะมีเพิ่มไปทางไหน และจะดำเนินการอย่างไร เรื่องของการศึกษา เศรษฐกิจ และการเมืองนั้นเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กันโดยตลอด ฉะนั้นจึงอาจโยงถึงปัญหาเศรษฐกิจด้วยว่า ระบบเศรษฐกิจของรัฐควรตั้งอยู่บนฐานของอะไร เสรีนิยม หรือสังคมนิยม ระบบใดที่จะเกื้อหนุนให้สังคมและปัจเจกชนในรัฐบรรลุอุดมการณ์ที่กำหนดไว้ได้ดีกว่ากัน ปัญหาเหล่านี้จะนำมาศึกษาและวิเคราะห์กันต่อไป